

Wstęp	7
-------------	---

W poszukiwaniu kobiety idealnej

Justyna Żychlińska	
Przełamując (?) stereotyp – krótki szkic o roli i pozycji społecznej kobiety w pradziejach na przykładzie kultury łужицkiej	13
Witold Brzeziński	
Wizerunek kobiety w <i>De regimine principum</i> Idziego Rzymianina (ok. 1243-1316). Przyczynek do dziejów refleksji nad płcią żeńską w piśmiennictwie o wychowaniu okresu pełnego średniowiecza	33
Katarzyna Chmielewska	
Dewotka czy kusicielka? Obraz kobiety w średniowiecznych śląskich kronikach klasztornych	49
Agnieszka Jakuboszczak	
Żona doskonała. Obraz kobiety w staropolskich mowach weselnych ze zbiorów PAN Biblioteki Kórnickiej	63
Danuta Kowalewska	
Negatywny stereotyp niewiasty w literaturze polskiego oświecenia Wybrane przykłady	77
Weronika Pawlik-Kwaśniewska	
Córka, żona, matka. Kobieca prywatność a oświeceniowy utilitaryzm	89
Marta Muzioł	
Kobieca tożsamość w tekstach XIX- i XX-wiecznych inskrypcji nagrobnych Wstęp do badań	101

Kobieta w przestrzeni prywatnej

Barbara Kowalska	
Od narodzin do śmierci – o przeznaczeniu średniowiecznego łoża	115
Katarzyna Justyniarska-Chojak	
„Utensilia mulieris” – atrybuty kobiecości w mieszczańskich inventarzach pośmiertnych z terenu Małopolski (w XVI-XVII wieku)	133
Anna Łysiak-Łątkowska	
Wpływ polskich arystokratek na aranżowanie małżeństw od drugiej połowy XVIII do początku XIX wieku	151

Macierzyństwo Między przestrzenią prywatną a publiczną

Monika Nawrot-Borowska

Wzorzec idealnej piastunki, niani, opiekunki dziecięcej w świetle poradników polskich z II połowy XIX i początku XX wieku 169

Agnieszka Małek

Przygotowanie kobiet do macierzyństwa w świetle poradników dla rodziców z lat 1918-1970 193

Małgorzata Stawiak-Ososińska

Kształcenie pielęgniarek w Polsce w latach 1945-1961 w świetle artykułów z „Pielęgniarki Polskiej” i „Pielęgniarki i Położnej” 211

Agnieszka Wedel-Domaradzka

Macierzyństwo – od pewności do wątpliwości. Aspekty prawne i bioetyczne w kontekście urodzenia dziecka 235

Kobieta w różnych kulturach

Anita Gostomska

„Pióro w wątlých dłoniach”. Rozważania na temat chorwackich pisarek z przełomu XIX i XX wieku 255

Małdalena Dąbrowska

Kobiety w kulturze rosyjskiej na początku XIX wieku (na podstawie czasopism Piotra Szalikowa) 267

Barbara Techmańska

Być kobietą w Zagłębiu Miedziowym. Role mieszkanki Zagłębia Miedziowego od momentu ukształtowania się okręgu przemysłowego po czasy współczesne – zarys problematyki 283

Noty o autorach 295

Wstęp

Oddajemy do rąk czytelnika II tom serii wydawniczej HISTORIE NIE-OBOJĘTNE. Zasadniczym tematem tekstów zebranych w publikacji stała się kobieta, jej rola, a właściwie role w społeczeństwie, twórczość, interakcje i relacje z innymi. W każdej z minionych epok natura kobieca, z jej wadami i zaletami, była przedmiotem badań filozofów, moralizatorów, pedagogów, poetów. Najczęściej uważano kobietę za istotę słabą, niezdolną do samodzielnego myślenia czy podejmowania decyzji, potrzebującą wsparcia silnego mężczyzny. Jej pozycja społeczna ograniczana była do roli córki, żony, matki. Giulia Sissa napisał „natura kobiet jest niedoskonała z natury. Dotykamy ostatecznej przyczyny tych wad, które gromadzą się w ciele kobiety. Sama kobieta jest defektem”¹. Zachodzące przemiany społeczne, gospodarcze, a przede wszystkim mentalne nie pozostawiały niewiast na uboczu. Stopniowo zaczęto dostrzegać potrzebę zmiany w postrzeganiu kobiety; nadaniu jej nowych ról. Pojawiły się pierwsze debaty i dyskusje nad możliwością dopuszczenia niewiast do edukacji, zmiany ich sytuacji prawnej i materialnej. Właśnie te zagadnienia stawały się z czasem przedmiotem zainteresowania przedstawicieli wielu dziedzin nauki, m.in. historyków, pedagogów, socjologów, antropologów, etc.

Badania nad problematyką kobiecą zaowocowały szeregiem interesujących monografii, zbiorów studiów i syntez. Przegląd badań nad miejscem kobiety w rodzinie, gospodarce czy polityce przeprowadzili m.in. Cezary Kukło, Andrzej Karpiński, Maria Bogucka, Anna Żarnowska i Andrzej

¹ G. Sissa, *Philosophies du genre*, [w:] G. Duby, M. Perrot, *Histoire des femmes en Occident*, Paris 1991, s. 85.

Szwarc. W ostatnich latach odbyło się także wiele sesji naukowych, które pozwoliły na przewartościowanie sądów i opinii na temat kobiet, poznanie ich historii, aktywności w różnych aspektach oraz uzupełnienie istniejącego stanu wiedzy.

Książka *Kądział-kołyska-łóże. Atrybuty kobiecości na przestrzeni dziejów* jest efektem dalszych debat nad historią, rolą i postrzeganiem kobiet w różnych okresach historycznych, w różnych dziedzinach życia. Ramy chronologiczne tomu są niezwykle szerokie i obejmują refleksje od czasów prehistorycznych po współczesne. Nie brak przy tym szkiców o charakterze przekrojowym.

Niniejszy tom zawiera 17 artykułów, które zostały ujęte w czterech rozdziałach. Pierwszy z rozdziałów *W poszukiwaniu kobiety idealnej* składa się aż z 7 szkiców. Ich autorzy starają się przedstawić wizerunek kobiety idealnej, czy też nakreślić obraz kobiety, która byłaby niedoścignionym wzorem do naśladowania. Justyna Żychlińska i Danuta Kowalewska zajęły się kwestią panujących w tej tematyce stereotypów. Pierwsza z nich nawiązała do czasów prehistorycznych i okresu kultury przedłużyckiej, zaś druga zajęła się stereotypowym obrazem kobiety wykreowanym przez literaturę oświeceniową. Ideologia oświeceniowa, a konkretnie zagadnienie utylitaryzmu pojawiło się także w tekście Weroniki Pawlik-Kwaśniewskiej, która zastanawiała się nad kwestią kobiecej prywatności w tymże okresie. Garść refleksji na temat płci żeńskiej w średniowiecznych pismach dotyczących wychowania przekazuje czytelnikowi Witold Brzezieński. O dewotkach i kusicielkach w dobie średniowiecza traktuje artykuł Katarzyny Chmielewskiej. Z kolei wizerunek żony doskonałej oparty na staropolskich mowach weselnych wyłonił się w szkicu autorstwa Agnieszki Jakuboszczak. Kobiecą tożsamością w XIX i XX wieku na podstawie tekstów XIX i XX-wiecznych inskrypcji nagrobnych zajęła się Marta Muzioł. Drugi z rozdziałów nawiązuje do roli kobiety w przestrzeni prywatnej. Problematyką przeznaczenia średniowiecznego łóża, poczynsz od narodzin kobiety aż do jej śmierci, zajęła się Barbara Kowalska. Z kolei Anna Łysiak-Łątkowska pokazuje w swoim artykule, jaki wpływ na aranżowanie małżeństw w okresie od II poł. XVIII wieku miały polskie arystokratki. Różne atrybuty kobiecości, jakie funkcjonowały w środowisku staropolskiego mieszczaństwa analizuje w swoim opracowaniu przygotowanym na podstawie inwentarzy Katarzyna Justyniarska-Chojak.

Kolejna grupa tekstów nawiązuje do problemu macierzyństwa oraz aktywności kobiety zarówno w przestrzeni prywatnej, jak i publicznej. Monika Nawrot-Borowska, sięgając do poradników polskich z II połowy XIX i początku XX wieku, przedstawiła wzorzec idealnej piastunki, niani, opiekunki dziecięcej. Z kolei Agnieszka Małek, korzystając z poradników dla rodziców wydawanych w latach 1918-1970, przeanalizowała przygotowanie kobiet do macierzyństwa. Tematu kształcenia pielęgniarek w Polsce w latach 1945-1961 podjęła się Małgorzata Stawiak-Ososińska. Zagadnienie zostało przedstawione na podstawie materiałów pochodzących z czasopism „Pielęgniarka Polska” oraz „Pielęgniarka i Położna”. Kwestią prawnych i bioetycznych aspektów macierzyństwa w kontekście urodzenia dziecka zajęła się Agnieszka Wedeł-Domaradzka.

Ostatnie trzy artykuły zamieszczone w książce przedstawiają obraz kobiety w różnych kulturach. Anita Gostomska podjęła się rozważań na temat chorwackich pisarek z przełomu XIX i XX wieku, a Magdalena Dąbrowska kobiet w kulturze rosyjskiej na początku XIX wieku. Na zakończenie Barbara Techmańska ukazała trudne role, jakie przypadały do spełnienia kobietom w Zagłębiu Miedziowym od momentu kształtowania się okręgu przemysłowego po czasy współczesne.

Wyniki badań zamieszczone w niniejszej książce ukazują niewątpliwie złożoność poruszanej problematyki, wykazując jednocześnie potrzebę dalszych badań naukowych. Redaktorki tomu pragną podziękować wszystkim autorom tekstów przekazanych do druku, którzy przyczynili się do powstania zbioru opracowań stanowiącego istotny wkład w badania i popularyzację wiedzy na temat roli i znaczenia kobiety w społeczeństwie na przestrzeni wieków. Serdecznie dziękujemy Panu prof. Andrzejowi Klonderowi za cenne uwagi podczas przygotowywania tekstów do wydania.

*Anetta Głowacka-Penczyńska
Katarzyna Grysińska-Jarmuła
Monika Opióła-Cegiełka*